

CINQUANTA ANYS, I MÉS

JAUME SUÑOL I SAMPERE

Celebrem que el 12 d'agost del 1955 va posar-se la primera pedra de l'actual Museu de la Ciutat. Semblaria que els mèrits de la creació d'una infraestructura com aquesta haurien de recaure directament al Consistori de la ciutat. Les forces vives ho han sol·licitat, els regidors ho han volgut i l'alcalde ho ha manat. El temps, amb la saviesa dels desenganyats, ens ha mostrat quasi sempre que determinades coses només poden fer-se realitat si surten de la voluntat del poble, fermament convençut, disposat desinteressadament a aconseguir el triomf anhelat. El Consistori intervindrà, amb l'economia ciutadana, a materialitzar les aspiracions del municipi si té el suport d'un interès fermament generalitzat.

Males anyades van venir quan pensàvem haver sembrat llavors fecundes, cap allà els anys vuitanta del passat segle dinou, quan la delegació badalonina de l'ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CATALANA, il·lusionada per enriquir la ciutat amb un ens municipal que reunís el patrimoni arque-

ològic, ètnic, artístic i històric de Badalona, es proposà la creació del primer Museu, edificat per a la ciutat. La idea es materialitzà i les esperances es convertiren en realitat, fins que el 1893 un daltabaix entre l'Associació i l'Ajuntament va deixar sense efecte tots els treballs fins llavors realitzats.

"La Asociación Museo-Biblioteca y Exposición permanente tiene ya terrenos propios donde edificar el correspondiente edificio. Al efecto el lunes de esta semana firmóse en la notaría del señor Llampallas la adquisición de una buena parte de los terrenos que, llamados de can Seriol, existen en la calle Nueva, junto a la riera de Folch. El vasto solar adquirido da frente a dicha calle, con una fachada de cien palmos y tiene doscientos de fondo con otra fachada también de cien palmos que dará a una calle sin nombre que debe abrirse paralelamente entre las de Rector y la Nueva, en junto 20.935 palmos, a razón de 50 céntimos de peseta, que importan 10.467'50 pesetas".

El 1897, transcorreguts dotze anys d'aquesta iniciativa, i després d'haver obtingut ingressos econòmics per posar en marxa el projecte, d'haver adquirit els terrenys per a la edificació, d'haver elaborat els plànols de l'edifici, d'haver recollit i classificat material i objectes per al Museu i la Biblioteca, d'haver nomenat comissions de treball i d'haver aconseguit posar el nom de carrer del Museu en aquest vial en què s'havia destinat l'edifici on ja s'aixecaven els fonaments, de sobte se n'anà tot en orris. Un munt de fets de difícil justificació van fer girar full a les accions empreses. No cal esbrinar tampoc en un passat centenari els raonaments que exculpin el desastrós resultat. Les il·lusions s'acabaren quan el 1901 tot fou embargat i el material fou subhastat. Quan els interessos de l'Ajuntament estan en despropòsit dels del contribuent, o quan el contribuent fomenta desacords amb els altres ciutadans, els avenços socials només queden a mig camí.

Excavació del Clos de la Torre dirigida per Joaquim Font i Cussó el 1934. Museu de Badalona. Arxiu d'Imatges. Fons: Joaquim Font i Cussó

D'aquesta manera, la primera temptativa del Museu suposà també la primera batalla perduda.

N'hi hagué una segona trenta anys més tard, que amb millors i més contundents raons s'inicià el 15 d'agost del 1933. Aquesta vegada el projecte arribà més lluny; s'inaugurà realment el Museu, però semblantment a la primera, algú s'ocupà de malbaratar l'esforç dels ciutadans.

A la tercera va la vençuda. El propòsit fou generós i s'avançà per etapes: col·locació de la primera pedra el 1955, inauguració de les Termes i el primer Pis el 1957, etc. Finalment, el diumenge 30 de gener del 1966 l'alcalde Felip Antoja i Vigo donà per acabades totalment les obres de l'actual Museu. A la tercera s'havia aconseguit. Ja fa mig segle des que es posà en marxa el tercer i definitiu Museu. Tenint en compte aquests tres fets, penso com deu ser de difícil governar un país si les coses que afecten la història d'una ciutat necessiten una longanimitat tan gran, pensant que, fetes amb més comprensió i generositat personal, haurien de ser relativament més fàcils d'aconseguir.

De la primera empresa no en sabem gran cosa més, i de l'actual coneixem la història tangible i la contemporània viscudes per nosaltres des del seu origen.

Parlem de la segona. Fins a les portes del segle xx, la història badalonina havia quedat resumida especialment en documents, escrits, textos elaborats per estudiosos i alguns materials tangibles com ara fòssils i també altres elements trobats no gaire més enllà de dos segles enrere. No era gaire, però havia estat suficient per iniciar la primera temptativa del Museu del 1885. Però als voltants del primer quart del segle

vint les excepcionals troballes romanes començaren a mobilitzar altra vegada les inquietuds dels badalonins, els mosaics de la casa romana del carrer de Lladó, el 1927, propietat de Ramon Guixeras, dins l'habitatge conegut popularment com a cal Petricó, les tègules romanes i alguna moneda de l'emperador romà Titus Flavius del segle I (dC) al turó d'en Rosés, les sepultures de lloses amb ossos trobades a la indústria tèxtil Guixeras i també el dòlium a la masia de can Bufalà. Tot això donà lloc a diversos sondatges fets a determinats indrets de Dalt de la Vila. Les troballes, que periòdicament s'anaven acumulant als locals de l'Agrupació Excursionista de Badalona situada al carrer de Lleó, 24, començaven a clamar per un endreçament més digne que els prestatges i els calaixos aprofitats del mobiliari de l'entitat. Fins llavors quasi tota la història badalonina havia estat arxivada en llibreries i carpetes, perquè la major part quedava resumida en documents i pape-rassa, heretada d'antics historiadors del poble com Jaume Solà i Seriol, Gaietà Soler Perejoan, Josep Barriga Sala —escriptor de la primera història de Badalona el 1794—, entre d'altres.

L'Agrupació Excursionista de Badalona, a partir de la seva fundació el 1925, creà dues branques principals que dominaven l'Entitat, l'esportiva i la cultural. D'aquesta última depenien singularment l'arqueologia i la història. No ens caldrà escodrinyar gaire en les tasques fetes llavors i heretades avui per adonar-nos que un dels principals impulsors de la història arqueològica badalonina fou l'erudit Josep M. Cuyàs i Tolosa, aficionat i autodidacte en aquests afers, que des de la fundació de l'entitat pugnà per la recopilació definitiva de l'història badaloní, evitant així caure de nou en el desgraciat afer ocorregut amb el primer intent de Museu l'any 1885. Els arqueòlegs i historiadors Pere Bosch Gimpera i Josep de C. Serra

Ràfols ja havien advertit que Baetulo, la primera ciutat neta-ment romana a la península —segons Cuyàs—, demanava a crits ésser resguardada de l'oblit històric i la solució determinant era prendre una actitud diligent per part dels mateixos badalonins. El 1930, Ricard Martín i Alberó crea i presideix la Secció d'Arqueologia i Història, i el 21 de juny del 1931 surt elegit com a president Josep M. Cuyàs, que amb constància i meticulositat fomenta un ambient favorable al seu entorn per emprendre una segona i definitiva temptativa per edificar un Museu. La perseverança de Cuyàs, l'actitud emprenedora i àgil organització de Francesc Prat i Vila com a motor indiscutible de l'Entitat, la col·laboració incondicional de Satori Villar, Joan Abril, Ricard Py, Francesc Domingo i l'entrada com a soci de l'entitat de Joaquim Font Cussó a finals d'aquest mateix any formen el bloc de treball apropiat per posar en marxa el Museu. En un butlletí de l'entitat del 1929 —novembre-desembre— ja s'havia queixat de la problemàtica badalonina: *"És deplorable, que amb la importància que hauria assolit la nostra ciutat en èpoques tan reculades, no hi hagi hagut més interès per qui podia fer-ho, per conservar en el seu degut temps, una gran quantitat de vestigis, avui perduts del tot"*.¹² I un èmfasi encara més contundent el proclama Martín Alberó el 1932 quan, arran de la troballa de la làpida romana del carrer de Fluvià, proclama: *"Aquesta troballa planteja novament la necessitat urgent i inajornable de la creació d'un Museu de Badalona que reculli amb amor i hostatgi amb dignitat el patrimoni arqueològic que encara ens queda, i que tenint-lo dispersat perilla d'ésser malmès o de desaparèixer"*.¹³

25 desembre del 1931. El naixement de la idea ja s'havia iniciat quan Alberó expressà aquesta queixa, precisament durant l'Exposició dedicada a la BADALONA RETROSPECTIVA

el 25 de desembre del 1931, en què es prengué la decisió unànime de posar en marxa per segona vegada el Museu de Badalona. Amb motiu d'aquesta Exposició entra a formar part de la nòmina de l'Entitat un jove desconegut, de 22 anys i amb aptituds innates per escodrinyar tot allò que pugui semblar d'interès per a la recuperació històrica de la ciutat, Joaquim Font i Cussó. Obstinat i tenaç en els seus propòsits a pesar de la seva joventut, autodidacte en els seus treballs, fou la peça clau que hauria d'encaixar a la Secció d'Arqueologia i Història. Josep M. Cuyàs, en els arxius, Joaquim Font, en la investigació pràctica, Francesc Prat, com a motor incansable de les activitats, i Francesc Domingo, al capdavant de l'Entitat, amb la col·laboració incondicional de Joaquim Bertran, Miquel Garriga, Ricard Py Klimt, Josep M. Rosés, Roderic

Exposició de peces procedents d'excavacions al Museu de l'Agrupació Excursionista, desembre de 1931. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs Tolosa

Garcia, Francesc Cairó, Joan Abril, Josep Grau, Salvador Centelles i, amb tota seguretat, d'altres dels quals desconeixem el nom, per falta de documentació, foren la pinya de la Secció d'Arqueologia que donà forma i realitat al que seria el segon Museu de la ciutat.

És evident que per justificar la infraestructura d'un edifici museu, el més essencial és mantenir agrupades totes les peces i troballes, que pel seu volum natural ja demanen un condicionament apropiat per ser resguardades de forma definitiva. A més de les campanyes de recerca realitzades pel municipi, tant al centre de la ciutat com als afores, que s'havien fet en èpoques anteriors ala carrers de Lladó i de Fluvià, la plaça de la Constitució, una rejoleria de Llefia, can Peixau, el Mas Boscà, les Maleses (1928), Sant Miquel de Montornès (1925/30), tant romanes com ibèriques, eneolítiques i megalítiques, moltes foren fruit de l'atzar ocasionat pel moviment de terres, tant a les rases dels carrers com a les nombroses bòbiles explotades a l'entorn del nostre municipi. L'equip de treball de l'Agrupació proposava, doncs, l'excavació racional i premeditada als llocs d'emplaçament estudiats amb anterioritat, encara que els problemes de propietat i dominis privats no sempre anaven d'acord amb les aspiracions dels arqueòlegs. La lluita pel nou Museu afrontà obstacles de tot tipus, tècnics, financers i d'administració pública amb l'Ajuntament.

El sector romà que semblava més a propòsit per excavar era, sens dubte, el clos de la Torre, lloc conegut pels badalonins de Dalt la Vila com *les excavacions*. Zona erma, despoblada, no urbanitzada, i que era aprofitada als anys trenta com a abocador de terres i runa procedent de desferres i enderrocs de la indústria i la construcció, amb la qual els carros de trabuc

tractaven diàriament de reomplir el profund desnivell que separava aquesta zona del carrer del Temple. Tot semblava anar bé fins que, assabentada l'Agrupació de la imminent urbanització dels terrenys, demanà a l'Ajuntament, mitjançant una instància del 14 d'abril del 1933, autorització per excavar definitivament el clos de la Torre. Dotze dies més tard, el dimecres 26 d'abril, en celebració plenària del Consistori formada pels consellers Brell, Serra, Crolls, Majó, Arbós, Buxaderas, March, Puértolas, Cunillé, Munells, Barriaga, Borràs, Xicard i Padrós, és rebutjada majoritàriament la petició.

Transcrivim, per la importància d'aquest fet, la resposta de l'alcalde Josep Cases i Costa al president de l'Agrupació d'aleshores, Francesc Domingo Lladó:

"Ajuntament de Badalona

Secció de..

Nº 1677

L'Ajuntament de la meva Presidència en sessió celebrada el 26 d'abril prengué el següent acord:

Contestar a l'Agrupació Excursionista de Badalona que no és possible accedir a la seva petició per no poder aquest Ajuntament fer-se càrrec dels objectes arqueològics que puguin trobar-se, quals objectes, cas de trobar-se deuran ser lliurats a n'Enric de Sarriera, propietari dels esmentats terrenys.

El que es notifica a vostè com a contestació a la seva instància de data 14 d'abril pro-passat.

Badalona 2 de maig del 1933

L'Alcalde, Josep Casas"

*(text dirigit al president de l'Agrupació Excursionista, amb el segell de l'Ajuntament Constitucional)**

L'Agrupació donà resposta valenta a aquest escrit per mitjà d'una carta oberta que porta per títol Una advertència al nostre batlle que es publicà al butlletí de l'Agrupació Excursionista de Badalona del mesos de setembre-octubre de 1933, signada per J. M. C. T., l'autor del qual gairebé podem endevinar, dirigida al mateix alcalde i redactada amb una atmosfera contundent per la manca de compromís amb el municipi. L'Ajuntament, refet dels hematomes encaixats per part dels prohoms més significatius de la ciutat, es mostrà fermament resolt a tirar endavant amb el Museu —podríem dir que hi estava ficat fins al coll—, buscà una sortida a aquest embull i finalment tot semblà resolt. El mateix Consistori posà una brigada a disposició dels treballs de recerca, però algunes zones quedaren per excavar perquè els carros de trabuc les havien soterrat, com succeí amb el terraplè del mateix carrer del Temple.

El Museu. 15 d'agost del 1933. Inauguració del Museu a la planta baixa de l'entitat, carrer del Lleó, 24. Primer, acte inaugural al Saló de Plens de l'Ajuntament amb l'alcalde Josep Casas Costa i Josep de C. Serra Ràfols, membre de l'Institut d'Estudis Catalans i de la Universitat de Barcelona, i seguidament obertura inaugural, in situ, al carrer del Lleó.

Els arxius i prestatges no sols es nodrien de les troballes arqueològiques de l'Entitat, sinó d'una bona quantitat de peces lliurades pels mateixos badalonins per voler contribuir a l'enriquiment del Museu.

La sala d'Exposicions s'amplià quan l'entitat canvià de domicili el dia de Nadal del 1935 a la masia del carrer de la Costa, 13, tot i que el material continuava esperant ser traslladat a un

edifici definitiu, que es diria Museu-Biblioteca de Badalona. Amb un local senzill, d'un estil sobri, la millor solució per decorar l'estança fou folrar les parets amb arpillera, de dalt a baix, que sense mostrar un aspecte ordinari donà un toc rústic totalment d'acord amb la masia que servia de seu a l'Entitat.

La continuïtat del Museu només podia quedar avalada per un ens municipal constituït en forma de patronat permanent, on les forces vives més representatives de la ciutat es comprometessin públicament a donar suport estable a l'Entitat. El 18 de juliol del 1935, a les 10 del vespre a l'Ajuntament, quedà constituït el patronat següent:

Museu de l'Agrupació Excursionista al carrer de Lleó, agost de 1931. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs Tolosa

President Sr. Pere Borràs Milà Alcalde de la Ciutat
Vicepresident 1r Sr. Josep M. Cuyàs Tolosa Conseller de Cultura
Vicepresident 2n Sr. Francesc Domingo Lladó President Agrupació
Secretari Sr. Francesc Prat Vila Arqueologia Agrupació
Administrador Sr. Ramon Massip Massip Delegat Caixa Pensions
Vocals delegats
Sr. Alexandre Cardunets Amics de les Arts
Sr. Francesc Soler Vidal Amics de la Música
Sr. Josep Prats Assoc. de la Premsa
Sra Antònia Parés Biblioteca Femenina
Sr. Jaume Pujades Orfeó Badaloní
Sr. Josep Sayol Palestra
Sr. Joan Duatis Itarte Fed. Loc., Joves Cristians
Vocals de dret
Sr. Joaquim Bertran Agrupació Excursionista
Sr. Joaquim Font Cussó Agrupació Excursionista
Sr. Miquel Garriga Sancho Agrupació Excursionista
Sr. Ricard Py Klimt Agrupació Excursionista
Sr. Josep M. Rosés Guardiola Agrupació Excursionista

Així quedaven relacionades l'Ajuntament, l'Agrupació i les entitats més representatives de la Ciutat.

En la primera reunió d'aquest Patronat, que va tenir lloc el dijous 29 d'agost del 1935, s'acordà per unanimitat que els càrrecs de president, vicepresidents primer i segon i secretari fossin considerats càrrecs nats.

Quedaven per constituir els càrrecs tècnics del Museu, que foren designats en el Ple del 9 d'octubre al mateix Consistori Municipal: director del Museu, Joaquim Font i Cussó, i conservador, Ricard Py Klimt.

Fou llavors quan l'Agrupació i el Museu es traslladaren al carrer de la Costa, gràcies a les gestions fets pel mateix alcalde, Pere Borràs, amb els propietaris de l'edifici.

Al cap d'un any just esclatà la Guerra Civil del 1936, i la incorporació dels socis al front deixà l'Entitat i el Museu en mans dels més joves, que tingueren cura de tot fins que la

Exposició temporal sobre Badalona retrospectiva, 1931. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs Tolosa

guerra s'acabà. Però van guanyar-la aquells a qui feien poca gràcia l'Agrupació i el Museu. Donant mostres de ser poc solidaris amb la cultura i la història de Badalona van destruir materialment tot allò que va costar tan d'esforç a molts badalonins. *La Falange Española* s'hi va apuntar de seguida i ajudà a destruir la història de la seva pròpia ciutat.

L'esforç incansable dels iniciadors d'aquell Museu queda més valorat si tenim en compte la joventut de les persones que hi varen treballar. Quan el 1931 s'iniciaren les tasques per aconseguir la meta desitjada, la mitjana d'edat dels capdavanters de l'Entitat era de 25 anys. Joaquim Font, nascut el 1909 (22 anys); Josep M. Cuyàs, nascut el 1904 (27 anys); Francesc Prat, nascut el 1902 (29 anys); Ricard Py, nascut el 1905 (26 anys); Miquel Milián, nascut el 1911 (20 anys); Francesc Domingo, nascut el 1906 (25 anys); Ricard Carreras, nascut el 1912 (19 anys). Tots pertanyien a l'anomenada classe obrera, no tenien cap formació universitària i, com a únic baluard, tenien la generositat il·lusionada vers la ciutat que els veié néixer. Pere Bosch i Gimpera i Josep de C. Serra Ràfols els feren costat en la seva empresa.

La seva tasca va ser l'exemple que es va seguir quinze anys més tard, quan es va començar un tercer i definitiu Museu: el 1955 es posà la primera pedra, i tot i la complicitat del Consistori la darrera no es posà fins al 1966.

De la trentena de persones que formaven el grup de treball, alguns han quedat en l'anonimat i dels altres se n'ha parlat poc o gairebé gens. Aquest és el cas de Joaquim Font i Cussó, el fill de la Simeona, una ment centrada i analitzadora que per ironies del destí acabà els darrers anys de la seva vida a la Clí-

nica Mental de Santa Coloma de Gramenet, on deixà la darrera guspira del seu solitari tarannà, un 13 de juny del 1988, quan ja feia uns quants anys que la societat badalonina s'havia oblidat d'ell. El descobridor de la Venus quedà ignorat en benefici del símbol badaloní per excel·lència, que ell mateix havia donat a conèixer a la ciutat feia justament 54 anys.

El 2005 l'actual Museu compleix 50 anys, però n'hem arrossegat 120 abans de consolidar aquesta fita.

Notes:

1 José M. Cuyàs Tolosa. REVISTA DE BADALONA, "*Historia de un Museo que no abrió sus puertas*". 7 de desembre de 1957, pàg. 7.

2 Agrupació Excursionista de Badalona. PROGRAMA D'EXCURSIONS. Novembre-desembre 1929, pàg. 4.

3 Ricard Martín i Alberó. ECO DE BADALONA, extra de Nadal de 1932, "*Una làpida inèdita*".

4 AEB. Butlletí de maig-juny, 1933, pàg. 11.

Algunes dades han estat facilitades personalment per Miquel Milián, Josep Alañà, Lluís Costa i Francesc Navarro, que van ser socis actius de l'AEB.